

HAMARTIGENIA,

SIVE

DE FONTE VITIORVM HVMANORVM

QVAESTIO

PHILOSOPHICE SOLVTA.

§. I.

Quum natura hominum in quaeuis vitia admodum procliuus, prauis moribus adeo indulgeat, vt non immerito visum fuerit multis, virtutes nostras et numero vinci, et magnitudine multum a vitiis superari: (a) non male Philosophus, more sibi familiari, causas rerum inuestigans (b), huius etiam, tam late patentis mali originem indagaturus, quaerit: vnde natales suos deriuat tam larga vitiorum humanorum seges? vel quonam ex fonte potissimum proruperit tristis haec animorum contagio, quae in vniversum omnes inficit, vtque nemo nostrum vitam perfecta virtute nitentem agere valeat, efficit. (c) Quaestio digna prorsus, quae & nostras aliquantisper occupet meditationes, in sequentibus, at paucis tantum, explicandas. (d)

A

(a) Sen-

(a) Sententiae huic maxima Theologorum pars fauere deprehenditur, eorum imprimis qui in tradenda doctrina morali feueriores videri volunt. Praeuentem sibi habent AVGVSTINVM, omnium fere religionis christianae familiarum oraculum, qui omnes virorum vel maxime illustrium, Iudaeorum quondam, nunc vero christianorum sacris non initiatorum, laudatas vulgo virtutes, non nisi pro splendidis peccatis habendas esse, docuit. Confirmant, et vero maxime similem reddunt sententiam hanc illius generis scriptores, qui de occultis christianorum vitiis, deque falsis hominum virtutibus egerunt; quorum primis GERBERVM accensendum esse constat in libro german. Von dem unerfandten Sünden der Welt; posterioribus autem Abbatem Galum ESPRIT, in tractatu de la fausseté des vertus humaines. Non desunt interim alii non inferioris subsellii eruditi, & de paganorum actionibus, & de omnibus in vniuersum virtutibus mitius iudicantes. Non quidem probant iidem remissam nimis morum disciplinam, inter quosdam Pontificios receptam, arbitrantur tamen, esse quandam vitiorum & virtutum inter homines aequalitatem, quum vel ipsa experientia loquatur, aequae paucos inueniri, qui in vitiis perpetrandis excellant, quam qui pietate paullo maiori alios superent: ceterum maximam hominum turbam quandam vitiorum & virtutum mediocritatem seruare. Non displicet haec posterior sententia Ill. G. G. LEIBNITIO in Theod. Part. III. §. 239. ita discrepante: *Il est pourtant vrai, que le vulgaire outre les choses, & que même quelques Theologiens abbaissent si fort l'homme, qu'ils font tort à la providence de l'Auteur de l'homme. C'est pourquoi je ne suis pas pour ceux, qui ont crû faire beaucoup d'honneur à notre Religion, en disant que les vertus des Payens n'étoient que splendida peccata, des vices eclatans. C'est une saillie de S. Augustin, qui n'a point de fondement dans la sainte Ecriture, & qui choque la raison.* Ast controuersiam hanc vt in praesentia nostram faciamus, opus non est.

(b) Obiter obseruamus, hoc criterio maxime distingui cognitionem philosophicam a vulgari rerum cognitione, quod non ii tantum ex veteribus agnoverunt, qui scientiam definiuerunt, quod sit cognitio rei per causas; sed recentiores etiam non pauci interque eos Chr. WOLFFIV in Log. germanica, eiusque prooemio §. 5. 6. seqq. Non temere igitur Poëta, nescio quis, cecinit:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas!

Ille metus omnes & inexorabile Fatum

Subjecit pedibus.

E contrario minus bene ab aliis mediocrum atque finium exputationem (si latinis auribus ita loqui licet) pro differentia philosophicae cognitionis specifi-

ca ven-

ca venditari, facillimum esset ostendere, nisi res ab instituto nostro aliena videretur, alii potius loco & tempori referuanda.

(c) Nemo fere sententiam nostrae aduersam vquam defendisse videtur, nisi forte Stoicos excipiendos censuerit aliquis, qui sapientem suum in summo perfectionis gradu constitutum esse, gloriati sunt. Asseruere nimirum: *Sapientes virtutem omni vita sua insequi, perturbationibus immunes esse, eo quod labi non possint.* vid. STANLEIVS in *Hist. Phil. P. VII. c. XI.* Verum certius est quam quod certissimum, ne ipsos quidem Stoicos credidisse, eiusmodi sapientem vspiam in rerum natura existere, vel ipso *Stanlejo* modo laudato testante. Si alienae messi falcem immittere liceret, aliqua hic dici possent, partim de hodiernis Pontificiae ecclesiae doctoribus, contraria fortasse sententibus, partim etiam de PELAG & CELEST. sectatoribus, quos ab aduersariis huius doctrinae causa damnatos esse constat: *Posse utique hominem sine vitiis esse, si voluerit.* Licet aliis parum tutum videatur, ex sola aduersarii relatione de mente alicuius quidquam certi statuere, vid. *Bibl. uniu. Tom. VIII. p. 174. seqq.* Posito autem tantisper vel memoratos, vel quosuis alios in ea fuisse sententia, res ipsa tamen docet, tam lubricis eandem suffultam esse rationibus, vt neminem saniori philosophia imbutum facile in suas partes trahere queat. Obseruandum tamen, ne utiquam a nobis asseri, impossibilem penitus esse homini vitam virtuosam, ita, vt contradictio sit, hominem esse, & a vitiis abstinere. Absit! Hic enim si esset rerum nostrarum status, nulla prorsus relinqueretur ad leges seruandas obligatio; siquidem ad ea, quae fieri nequeunt, nemo tenetur. Id tantum volumus, neminem pro huius infirmae conditionis nostrae ratione ab omnibus abstinere vitiis, semperque virtutem colere haecenus potuisse.

Nam nemo vitiis sine nascitur, optimus ille est

Qui minimis vrgetur.

Hor. Sat. III. l. I.

(d) Non pauci quidem de mali cum physici tum moralis origine, suas cum orbe erudito meditationes communicarunt; praesertim postquam recentiori aetate P. BAELIUS *Phil. Roterod.* partim in *Diēt. Hist. Critico.* partim in *Respons. ad litt. Prouincialis cuiusdam,* aliisque in scriptis, sepultam eousque Manichaeorum sententiam, specioso satis adparatu proposuit. In aciem enim prouocauerunt ab eo prouocari quasi, Viri nostrorum temporum doctissimi, IO. CLERICVS, ISAAC. IAQVELOT, IAC. BERNARD, GVIL. KING, IO. CHR. WOLFFIUS, CHRIST. MATTH. PEAFFIUS, G. G. LEIBNITIVS, aliique. Quibus, quantumue diuersis armorum generibus a singulis his contra *Baelium* pugnatum sit, multa profecto disputari possent; at instituti nostri ratio quo minus hoc fiat, impedit. De postremo tantum, vt pauca addamus, operae pretium est, quum eius, dubiis Baelianis occurrendi methodus, tanto eruditorum adplausu excepta vbique fuerit, vt non tantum ter recuderetur intra decem annorum spatium, verum latine quoque & germanice versus prodiret, liber eruditione theologica & philosophica in-

struiffimus, *Essais de Theodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme & l'origine du mal.* Taceo quod summi nominis in ecclesia Euangelica Theologi, tanti viri meritis permoti, a laudibus eius temperare sibi non potuerint. *vid. Io. Fr. BVDD. in Inst. Theol. Dogmat. lib. III. cap. II. p. 884. Ch. MASECOVIVS Theol. Regiom. in Tr. doctiff. de Dispositione ex Lum. Nat. ad supernaturalia, passim IO. GVIL. IANVS in Diss. de Theoseb. Christiana, p. 34. &c.* Nec eos adduco, qui ex Calvinianis & Pontificiis magno satis numero idem fecerunt: Id tantum addo, mirum prorsus non esse, quod inuenti sint inter Germanos viri doctiffi, qui contra Gallorum quorundam spem, tanto negotio pares, sententiam ab Ill. LEIBNITIO propositam, explicarent vberius atque confirmarent. Fecerunt hoc, germanico quidem idiomate, WOLFFIUS, in den vernünftigen Gedanken von GOTT, der Welt, und der Seele des Menschen, *Cap. VI.* latino autem sermone nuper BVLFINGERVS in tract. *de origine & permiff. mali.* Haec omnia autem eo libentius in medium afferro, quo magis de tanto viro erga quosuis exteros gloriatur Germania erudita, immo ipsa sibi gratulatur Lipsiensium ciuitas, cuius in gremio hic reipubl. litt. heros & natus est & adoleuit. Licet autem exinde satis appareat, abunde satisfactum esse renouatis a BAELIO Manichaeorum obiectionibus; eas tamen nuper recoquere non dubitauit Auctor tractatus; *Pensées libres sur la religion, l'Eglise & le bonheur de la nation*, qui sub litteris B. M. latere voluit. Repetitis igitur dubiis, quidni etiam ea repetere licebit, quorum ope eadem resoluti possunt. Licebit vtique & nobis, post tot virorum longe doctiffimorum labores in eodem argumento disputando versari; non quasi noua prorsus aut meliora dicturos confidamus, sed eo sine, vt bene dicta magis diulgemus, facillique methodo ad multorum captum adcommodemus. Constitutum nimirum est nobis, methodo Analytica, siue a posteriori rem omnem aggredi, quod a nemine haecenus factum est. Omnium facillima est methodus haec, vbi in causas alicuius rei inquirimus, quas aut reuera ignoramus, aut docendi gratia ignorare nos simulamus. Non supponuntur, nisi ea, quae omnium consensu vera, certa & cuius obuia sunt; Deinde progredimur ad causas proximas, hinc ad remotiores, donec tandem in prima consistamus. Sic Lector propriis quasi oculis omnia perlustrans, iis, quae traduntur, eo facilius adsentitur: sensim enim, tamquam in scala quadam a notioribus ad ignotiora ascendit, quae soluique veritatem tandem consequitur. Nec vllum hac ratione periculum est, nos, hypotheses omni fundamento destitutas, prolaturus, lectoribusque imposituros esse; eorum more, qui synthesisin vbique crepantes, vel contra primas methodi syntheticae leges impingere deprehenduntur, si accuratori examini subiacere specimina eorundem placuerit. Accidit hoc praesertim in illis disciplinis, quae, quum nulla fere certitudine gaudeant, vt Physica, Medicina, Iurisprudentia, demonstrationes strictae sic dictas respuunt. Cuius rei si specimen

men quis desiderat, perlustret quaeſo YVONIS GAUVCKES Tentamen medicinae Mathematicorum more demonstratae, in capite de congelatione institutum. Profecto, ne tirones quidem geometricae methodi, a risu sibi temperare poterunt, tam inepte, tam confuse omnia consarcinata sunt. Conferri interim potest de utraque methodo, Analytica & Synthetica Io. CLERIC. qui in *Log. P. III.* solide, & ex geometrarum mente easdem descripsit, regulasque palmarias distincte tradidit.

§. II.

Vitia sunt actiones hominum liberae, naturae legi contrariae, ideoque moraliter malae (e). Actio libera est, cuius ratio in voluntate ab intellectu determinata deprehenditur: siue ut vulgari loquendi formula multis familiari utar, ea demum actio libera est, quae a sciente & volente perficitur. (f) Naturae lex primaria est: Fac ea, quae te aliosque tecum conferuant, immo quatenus fieri potest, perficiunt: (g) quidquid enim actionum humanarum cum hac lege pugnat, illud moraliter malum esse, certum est.

(e) Nominalis tantum est haec vitiorum definitio, eaque propter postulati instar, sine demonstratione posita. Nec vlla, nisi omnia me fallunt, demonstratione, in his aliisque casibus similibus, opus esse arbitror. Qui enim Mathematicis hac in re rigidiores se esse gloriantur, nihil agunt, quam ut incautis rerumque mathematicarum ignaris fucum faciant. Vocum significatio arbitraria est, & in cuiusvis libertate situm est, eas in quocunque libuerit sensu adhibere, quamvis consultius sit, eum retinere significatum, qui per usum semel obtinuit. Quia autem posterius hoc, ob plebis in loquendo inconstanti- am variasque zequiocationes, fieri semper non potest, coarctandae saepius & magis determinandae sunt vocabulorum significationes. Tantum interim abest, ut demonstrationibus firmandae sint eiusmodi definitiones, ut potius praemonuisse lectores de vocis significatione, quam ubique sequimur, abunde sufficiat.

(f) Non moramur hic eos, qui cum MALEBRANCHIO omnes homini actiones adimentes soli Deo agendi facultatem concedere creduntur, quod opinio haec, nulla veri specie ornata, nullo alicuius ponderis argumento sussulta, proprio vitio corruat. Nec, an ex Cartesianismo ortum traxerit? nostrum est multis inquirere. Maioris momenti quaestio est, quae de libertate institui solet. Desiniuimus eandem ex mente philosophorum, qui inter recentiores acutissimi habentur & solidissimi e.g. LOCKII, PLACETII, JAQUELOTI, quorum verbis adducendis, superfedeo. Taceo Scholasticorum celeberrimos, taceo

etiam III, *LEIBNITIVM*, *C. WOLFFIVM* aliosque plures, quos enumerare longum esset. Eo redit horum omnium sententia, libere agere, esse cum ratione, siue vera siue apparens ea fuerit, sufficiente tamen agere. Illustrant iidem hominis voluntatem librae exemplo, cuius lances non nisi ponderibus mouentur & deprimuntur, licet concedant non leuem inter voluntatem & libram differentiam intercedere, eo respectu, quod in libra necessitate mechanica motus fiant, in anima autem per suasiones morales & inclinando vim suam exserant, rationes determinantes. Addunt etiam, aut numquam accidere, vt aequali rationum pondere ad opposita trahatur voluntas; aut si hoc forte acciderit, bilancis instar eandem in quiete perstituram, donec alterutra pars noua quadam accessione facta praeualuerit. Notissimum est de Buridani asino inter duo prata constituto exemplum, rei huic illustrandae admodum idoneum. Aliud praeterea, & quidem iucundum satis, proposuit *MICH. de MONTAGNE*, eandem nobiscum sententiam defendens. Sic scribit vir perspicacissimus in *Essais de Morale* L. II. c. XIV. p. 583. *C'est une plaisante imagination, de concevoir un esprit balancé justement entre deux pareilles envies. Car il est indubitable, qu'il ne prendra jamais parti, d'autant que l'application & le choix porte l'inégalité de prix. Et qui nous logeroit entre la bouteille, & le jambon avec egal appetit de boire & de manger, il n'y ouuroit sans doute remede que de mourir de soif & de faim. Pour pourvoir à cet inconuenient, les Stoiciens, quand on leur demande d'ou vient en notre ame l'election de deux choses indifferentes (& qui fait que d'un grand nombre d'écus, nous en prenions plutot l'un que l'autre, n'y ayant aucune raison, qui nous incline à la preference) repondent, que ce mouvement de l'ame est extraordinaire, & deregle, venant en nous d'une impulsion estrangere, accidentale & fortuite. Il se pourroit dire ce me semble, plutôt, qu'aucune chose ne se presente à nous, ou il n'y ait quelque difference, pour legere qu'elle soit; & que ou à la vue, ou à l'attouchement, il y a toujours quelque choix, qui nous tente & attire, quoique ce soit imperceptiblement. Non desunt tamen, qui aduersam penitus de libertate sententiam fouent, eam in perfecta quadam indifferentia, quam aequilibrii vocant, consistere, docentes. Ita sentit *IO. CLERICVS*, cum in operibus philosophicis passim tum, praesertim in *Entret. sur divers matieres de Theologie. Entr. III. p. 85. seqq.* Quem libellum auctoris huius esse, catalogus scriptorum eius ostendit, nouissimae artis Criticae editioni Amstelodamensi subiectus. Idem defendit *SAM. CLARKIVS*, Anglus, partim in scriptis eristicis, quae ipse de variis philosophiae & religionis naturalis capitibus controuersis, aduersus *LEIBNITIVM* concinnauit, partim in litteris quibusdam ad eruditum quendam Cantabrigiensem datis. Quorum utrumque vid. in *Recueil de diverses piéces sur la philosophie, &c. par Mr. Leibniz, Clarke, Newton. &c. Tom. I.* Hanc etiam libertatis definitionem supposuisse videtur*

Cel.

Cel. BVDDEVS in *Opp. Phil. Tom. III. Cap. II. § XXXII.* ita scribens: *Mibi voluntas acque ac intellectus, omni prorsus libertate, eo quidem sensu, quo hactenus vox ista intelligitur, destitui videtur.* Hinc enim intelligitur, thesin adeo paradoxam immo heterodoxam, quae omnem libertatem hominis negat, non nisi ex falsa libertatis definitione fluxisse, nempe ea, quae §. precedente ab ipso *V. C.* proposita erat, ubi dixerat libere agere esse, ita agere, ut vno obiecto proposito possit agere & non agere, idemque eligere & respuere, aut pluribus obiectis propositis vnum eligere, cetera respuere, subintellige ubique, sine rationibus inclinantibus, quae voluntatem ad hoc potius, quam ad illud cupiendum, determinant, vti ex sequentibus colligitur. Hac sane libertatis definitione posita, & ego nullam prorsus nobis esse libertatem assero. Si autem libertas dicatur mentis facultas, eligendi id, quod maxime placuerit, & respuendi, quod displicuerit, facultas inquam, volendi ea, quae intellectus tamquam bona repraesentauerit, aut saltem tamquam minus mala, aliis multo peioribus; & auerfandi ea, quae vel sub ratione mali, vel saltem minoris cuiusdam mali, intellectui obiecta fuerint: Tum profecto nemini mens adeo laeua erit, ut libertatem negare in animum inducitur sit. Hoc tamen obseruandum, non probari posse locutionem istam *Cl. Buddei*, §. XXXIV. loc. cit. occurrentem, qua hominem quidquid appetit, necessario appetere adfirmat, si de necessitate metaphysica seu geometrica hoc intellectum voluit. Quomodo enim imputari possent homini ea, quae inuitabili & absoluta necessitate coactus appeteret? Nec clausula §. eiusdem ab omnibus facile probabitur: *Ex quo patet, quo modo sublata licet omni libertate, leges nihilominus, poenae atque praemia locum habere queant.* Conferri multo cum fructu poterit tract. *Recherches philosophiques sur la liberté de l'homme* anonymi scriptoris, comprehensus in *Recueil de div. piec. supra alleg. Part. I. p. 239.* Quem *CLARKIVS* multo quidem, at frustraneo prorsus conatu resellere annisus est.

(g) In hac vnica regula, tamquam in veritatis centro quodam, concurrunt omnia ista, quae a viris eruditissimis pro iuris naturae principiis venditata sunt, postquam recentiori aetate scientia haec, olim fere neglecta diligentius collicepit. Nec vlla excogitari potest lex, moribus humanis rite formandis idonea, & necessaria, quae non per bonam saltem consequentiam ex illa deducatur. Merito igitur eidem tamquam genuino fundamento omnis doctrina moralis superstruitur, vti factum esse constat à *Cel. Wolfio* in den vernünftigen Gedanken von der Menschen Thun und Lassen.

§. III.

Explicandum iam esset, quid per vitiorum fontem intellectum velimus in hac tractatione nostra; verum in ipso dissertationis limine

mine vix plura dicere licet, quam haec, denotare nobis fontis vocabulum primum illud principium, (quodcunque tandem sit) quo posito sequuntur, quoque sublato tolluntur humani generis vitia: quod quia adeo fecundum est, vt pleno quasi alueo ex sinu suo emittat infinita numero vitia, non incongrue fontis vocabulo exprimi posse, visum est. Sic occurrimus obiectioni, qua quaerere quis posset: quare improprie loquentes, rem ab omni materia alienam, corporea sub imagine exhibuerimus? Nec culpandi propterea nobis videamur, partim, quod necessitas quaedam, impropriis nonnunquam locutionibus uti, imperet: (h) partim quod fontis vocabulum recte intellectum, rei naturam nostramque mentem, dilucide satis aperiat. (i)

(h) Ne gratis haec asseruisse videamur, concedimus quidem omnium fere scientiarum imperfectionem, inde etiam aliquo modo deriuandam esse, quod eruditorum non pauci, nimiam stili elegantiam, nimium sermonis ornatum adfectantes, figuratum tropicumque scribendi genus, in ipsa philosophia adhibuerint, simplicem autem nudamue veritatis expositionem neglexerint. Vero parum simile hoc multis videbitur; at verbis dici non potest, quantum detrimenti ex pigmentis propositionum rhetoricis ceperit distincta rerum cognitio. Ponamus quaeſo graeculum Sophistam ad vtrumque contrariorum defendendum, promptum semper & paratum, ea qua pollet dicendi facultate, auditoribus sua exponere placita & inculcare. Nemo non videt discipulos tantum non omnes, pompa verborum, nescio quid magnifici sonantium, deceptos, de distinctis ideis, propositionibus euidentibus, solidisque rationibus, parum aut nihil sollicitos fore. Vel ipsius PLATONIS exemplo confirmari dicta possunt, qui, cum eius eloquentiae esset, vt Deos, si graecae loqui forte visum fuerit ipsis, eius sermonem imitatuſſe, dixerint nonnulli; in philosophicis tamen scriptis obscuritatis accusatus est. vid. Cl. FLEVRI *Disc. sur Platon. additus Traict. du choix & de la methode des etudes.* p. 292. Nec philosophiae tantum obfuit, nimium eloquentiae studium a veteribus tantopere exculum: sed ipsis religionis nostrae sanctioribus doctrinis, non parum damni intulisse, effrenam eleganter & sublimiter dicendi libidinem, ab iisdudum monitum est, qui ex tropicis rhetorum, ad christiana sacra conuersorum locutionibus, primum inconsiderate effusis, tum obstinatius defensis, varias haereses ipsumque papismum enata esse obseruarunt. Immo vel orthodoxos antiquiorum temporum doctores ignorantiam suam rhetoricis artibus palliare solitos fuisse, eleganter & eandide fassus est GR. NAZIANZENVVS qui de difficilioris SS. dicti sensu interrogatus, regeſſit quaerenti: *Docebo te super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante, cogeri scire inuitus quod nescis; aut certe, si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiae condemnaberis,*

beris. vid. Bibl. Univ. T. XII. p. 145. Non sine ratione igitur, solidioris eruditionis instauratores præceperunt, in libris dogmaticis, prorsus abstinendum esse a sermone figurato, tanquam veritati rite tradendae, minus idoneo; utendum contra, dictione propria, vocibusque in nativa significatione sumtis: qua regula profecto, nihil prudentius, nihil ipsis scientiis utilius tradi a quoquam potuisset. Ast quid consilii est, in tanta vocum proprie significantium inopia, quibus res, a vulgi cognitione paullo remotiores, exprimendae essent. Vulgo nimirum non eruditis linguas debemus, qui corpus magis quam mentem curans, de vocibus, quibus res animum concernentes exprimeret, ne cogitavit quidem. Nonne vel ipsam Logicam, regulæ laudatæ matrem, innumeris scætere videmus vocibus, a rebus corporeis mutuatis, & in novum sensum deflexis? e.g. conceptus, terminus, clarum, obscurum, distinctum, confusum & sexcenta alia. Haec ratio amantissimos quoque sermonis proprii eruditos, adigit, ut improprias loquendi formas, in doctrinis philosophicis non tollerarent tantum, verum ipsi etiam subinde adhiberent.

(i) Censebunt fortasse nonnulli causæ & originis vocabula a nobis adhiberi potuisse: at minus commoda sunt visa. Illud ambiguum nimis, nec nisi post operosas limitationes vsui futurum videbatur ob multiplicem admodum, lateque patentem significationem: Hoc errorem pariturum esse, non vana forte persuadebat suspicio, quippe facile inducere potuisset incautos, vocabulum hoc fronti operis huius inscriptum, nos more Theologorum, de peccato originis acturos esse. Placuit itaque vocabulo fontis uti, eodemque innuere, nos, si metaphoras metaphoris addere licet, ad primas quasi vitiorum radices penetrare, altiusque rem omnem repetere, voluisse.

§. III.

ANimus non est nobis, iustam integræ quæstionis historiam perscribere. Nec iuuabit vel omnes rudioris vetustatis hac de re coniecturas, vel recentiorum feliciores subinde conatus multis repetere. Conferri facillimo negotio possunt, quæ a viris cognitione historica instructissimis, dudum erudite congesta, & cum orbe litterato communicata sunt. (k) Pauca valde sunt, quæ ex innumeris opinionum monstis, quæstioni tractandæ lucem aliquam adfundere possunt, plurima non nisi curiositati restinguendæ inserviunt. (l) Omisssa ergo falsarum sententiarum recensio, industriae maioris quam ingenii argumento, verioris solutionis expositionem, laborem magis philosophicum adgredimur.

(k) E. g. I. F. BVDDEVS, *Inst. Theol. Dogm. Lib. III. c. II. § XXXV p. 864. 890.* & qui ibidem utramque paginam facit, I. C. WOLFFIUS in *Manichæi-*

chaeisimo ante Manichaeos. Illius tamen mentio iniicienda est sententiae, quae inter Christianos ubique viget, omnesque reliquas quaestionis propositae solutiones, facile superat. Inter omnes quippe constat, ex primo protoplastorum vitio, omnia hominum reliquorum vitia deriuare sanctioris religionis doctores; idque ipso codice S. praecunte: Egregie prorsus, si historicam vitiorum originem nosse aueas, quae ex ratione sibi relicta, numquam detegi potuisset, & ex revelatione sola cognoscitur. Alia autem ratione incedendum est, philosophice in vitiorum fontem inquisituro. Haec ut melius intelligantur, concipiamus mente, de contagione quadam longe lateque grassante, quaestionem fieri: Vnde ortum traxerit? Duplici potissimum ratione hanc quaestionem solui posse, quiuis facile intelligit, ab historico aliter, aliter a physico siue medico. Ille contentus erit primum detexisse & indicasse hominem, qui morbo pestilenti infectus, ad reliquos malum transmiserit. Hic autem, ex morbi natura bene perspecta, generationi explicare conabitur, qua ratione, ex causis physicis, contagiosa lues in aliquo oriri queat? His ad praesentem de vitiorum origine quaestionem, adplicatis, luculenter admodum patebit, quodnam Theologo, quodue nobis incumbat officium? Iste ex sacra Mosis historia docebit, quis primus peccauerit, quibusue tentationibus succumbens, vitiorum labem contraxerit: Nos ex aduerso, quomodo fieri possit, ut vel Adamus, vel quaeuis alia natura ratione praedita, vitium admittat? explicare conabimur. Idem iam monuit Cl. BÜLFINGERVS in tract. *de orig. & perm. mali.* pag. 244. § 289. 290. Non inutilem esse, verum necessariam prorsus, ad refellendos minus recte sentientes, eiusmodi solutionem, ex veteribus iam intellexit Prudentius, qui veriore Christianorum doctrinam, contra Marcionitas sui temporis haereticos, ex instituto defendere annisus est. Fecit hoc peculiari poemate cui *Hamartigeniae* nomen esse voluit, quodue praesenti etiam oppellae nostrae, praeter inscriptionem ipsam, primam occasionem quoque suppeditasse, non est quod dissiteamur. Eo scilicet redactum se sentiebat aduersariorum obiectionibus, ut altius paullo in vitiorum humanorum causas inquireret. Deritauerat versu CCIII. vitiorum fontem ab ipso protoplastorum seductore cacodaemone.

*Hinc natale caput vitiorum. Principe ab isto
Fluxit origo mali: qui se corrumpere primum
Mox hominem didicit, nullo informante magistro.*

Sentiens autem, circa ipsum Cacodaemonem eiusque primum vitium eandem, quae de homine mota erat reditionem quaestionem; hinc responsioni non diu inhaerendum esse censuit, & mutata quasi sententia, in ipso hominis corde, fomitem causamque malorum quaerenda esse docuit. v. DLIII.

*Sed quid ego omne malum, mundique hominumque maligni
Hostis ad inuidiam detorqueo? quum mala nostra
Ex nostris concreta quimis, genus & caput & vim,*

Quid

*Quid sint, quid valeant, sumant de corde parenti.
Ille quidem fomes nostrorum & causa malorum est!*

Cor non nisi animam, & voluntatem praefertim liberam ipsi denotare, vix ambiget, qui sequentia attente perlegerit. Adeo vehementer enim hanc propositionem defendit, ut haec tandem verba subiungat v. DCLXXII.

*Nescis stulte! tuae vim libertatis, ab ipso
Formatore datam? nescis ab origine quanta,
Sic concessa tibi famulo, super orbe potestas.
Et super ingenio proprio?*

Haec autem, ut non alio fine diligenter adeo inculcat, quam ut ex ipsa libertate, peccatorum originem ostendat, ita in sequentibus ad Protoplastos se confert, ostensurus, eos quoque non nisi ex libero peccasse arbitrio v. DCCXVIII.

*Licitne hortantem spernere recti,
Libertate animi? Licuit. Namque & Deus ante
Suaserat, ut meliora volens sequeretur; at ille
Spernens consilium, saevo plus credidit hosti.*

Haec summa est eorum omnium, quae a PRUDENTIO MARCIONITIS regesta fuerunt. Verum enim vero, si hac responsione retusi sunt contra quos disputabat, adversarii, id ipsum eorum ignorantia potius factum est, quam solutionis sufficientia. Quid enim regessisset quaelo Poeta noster, si ulterius quaesitum fuisset ab aliquo; Si peccatum ex libertatis abusu oritur, cur illam facultatem aut largitus est homini, praescius futurorum Deus; aut peccato propinquam non eripuit; aut saluam relinquens suaviter non impedivit? Cur non eousque facultates creaturae evexit, ut tentationibus succumbere non posset; aut cur eas homini circumstantias non concessit, ut aut tentationi expositus non esset, aut aliis adiutis mediis, easdem feliciter superaret? Haec enim & alia huius generis, a P. Baelio, locis supra citatis, in scenam producta sunt. Quomodo autem occurri possit obiectionibus eiusmodi si Prudentii responsionibus insistere placeat, de eo conf. *Parrhas. Tom. I. n. VI. p. 308. Jaquelot de la conform. de la foi avec la rais. Guil. King. de orig. mali. &c.*

(1) Interim & delectationi aliquid dandum est, ne steriles nimium in argumento paullo severiori fuisse videamur. Nota est poetarum de *Promethæo* generis humani auctore, fabula, qui ex undique collatis brutorum animantium membris, hominem, omnium bestiarum vitiis laborantem, consarcinasse dicitur, teste *Horatio L. I. Od. XVI.*

*Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus, particulam undique
Desectam, & insani leonis
Vim, stomacho apposuisse nostro.*

immo ex ipsa luti differentia, animorum humanorum diuersitatem derivare videas eos, qui de rectoris indolis homine dicere solent, quod ipsi meliore ex luto finxerit praecordia Titan. Addenda est Pandoraë pyxis a Iove missa & ab EPIMETHEO imprudenter aperta, unde omnia in genus humanum mala exiuerunt: Licet ad physica mala magis, quam ad moralia haec pertinere videantur. *DEVALION* porro in caussae subsidium vocatur, qui deletum diluuiio gens hominum, ex saxis post tergum reiectis restituens, dura admodum corda largitus est, virtutisque suscipiendae parum idonea; sic enim *OVIDIVS I. Metamorphos. v. 411.*

Saxa
 Missa viri manibus, faciem traxere virorum,
 Et de femineo reparata est femina iactu.
 Inde genus durum sumus, " "
 Et documenta davius, qua sumus origine nati.

Taceo eas, qui ex aureo saeculo, in peius sensim ruente & degenerante hominum virtuosorum natura, vitiorum origines repetunt. Lusus enim, inimo figmenta sunt otiosorum ingeniorum, quibus nemo saniorum unquam serio ad sensum tribuit.

§. V.

VNde vero potiori iure, dicendorum initium fieri potest, quam ab eo, quod omnium sensibus expositum est, quodue ipsa, abunde satis loquitur experientia? Vitiis indulgent homines; siue vt clarius idem edisseramus; Non semper ea peragunt mortales, quae vel mentem, vel corpus, vel reliquum statum suum externum perficiunt, aliorumque, quibuscum ipsis res est, beatitudinem promovent; Sed contra, eiusmodi vt plurimum edunt aetiones, quae, quas forte iam possident perfectiones, destruunt, felicitatem suam impediunt, immo aliorum quoque hominum perniciem, quacumque tandem ratione id fiat, operantur. Propositio haec omni exceptione maior est, quam obrem eandem fundamenti loco, sequentibus substernere, nulli dubitamus.

(m) Circa solam vitiorum descriptionem quaeri forsitan posset ab aliquo: vtrum omnium profus vitiorum ea sit natura, vt hominem destruunt, siquidem multa in contrarium adferri posse exempla res ipsa doceat? Haec quaestio, vt obiter id indicemus, non nisi ab iis proponi potest, qui iustitiam arbitrariam statuunt, nullamque aetionem per se vel bonam vel malam esse concedunt. Est haec recentiorum quorundam post *PVFENDORFIVM* sententia, qui non nisi a voluntate diuina, aetionum bonitatem deriuandam esse arbitran-

tran-

trantur. Quis autem credat, adulteria, caedes, furta, mendacia, blasphemias, &c. per suam naturam, virtutum quoque numero inferi potuisse, si Deo id ipsum visum fuisset? Quis credat, solo Dei beneplacito factum esse, ut beneficentia, temperantia, parsimonia, pietas, amor Dei hominumque, vitiorum numero exempta fuerint? Quis credat, atrocitatis e.g. sua natura nihil differre a benignitate, & utrumque aequè bonum, aequè laudabile, aut si maius, vituperandum aut detestandum esse? Quis tandem concipere valeat, potuisse Deum, salva sapientia & sanctitate sua, iubere sui contentum, amare odia, praemiis afficere fraudes, similiae innumera. Absit a nobis haec vel cogitare, nedum defendere aut propugnare. Hi tamen sunt, istius iustitiae arbitrariae, foetus genuini. Quaestione interim propositam quod concernit, observandum est (I) ex ipsa descriptione satis patere, non solum peccantis spectanda esse, sed reliquorum hominum etiam damna aequè ac incommoda. (II) Opus non est, ut actio vitiosa immediate homini perniciosa sit, quod de ea v. c. dici posset, qua quis sibi ipsi manus violentas inferret: sufficit ut mediate aliquid, ad damnum alicui inferendum, conferat actio: negari enim non potest, multa nobis obesse successu temporis, quae nociva fore, vix ac ne vix quidem credidissimus. (III) Sciendum, actiones quasdam eius esse indolis, ut singulae vix noceant, nihilominus iucunditate quadam sibi inhaerente hominem ad crebriorem sui repetitionem facile inducant, unde tandem, confirmato satis habitu vitioso, non nisi certissima sicut hominis perniciēs. (III) Probe tenendum, non esse necessarium, ut felicitatem & perfectiones directe destruat actio vitiosa; satis enim vitii habet illa, quae, quo minus sibi maiorem acquirat felicitatis gradum, vel penitus impedit, vel tardior tantum, difficiliorque efficit eius comparationem. His probe intellectis, non facile occurret actio vitiosa, quae non generali lege naturae prohibita esse, deprehendatur, idque vel immediate vel mediate. Aliquot enim conclusionibus non numquam opus est, ut de certis actionibus iudicium ferri queat, quae primo intuitu vel indifferentes vel bonae videntur, cum tamen reuera vitiosae sint e.g. Litterarum studiosus multa diligentia iis inuigilat exercitiis, quae corpori agilitatem gratiamque insignem conciliant. Laudanda videtur actio, immediate ad Legem naturae adplicata. Promovet enim hominis, quoad corpus, considerati perfectiones. Ast si perpendamus eadem lege Nat. nobis iniungi ut maioris momenti perfectiones, reliquis praeferrantur omnibus; patebit vitiosam esse corporis culturam, quae mentis emendationem vel prorsus, vel ex parte saltem impedit.

§. VI.

Proximum est quaerere, qui fiat, ut libera hominis voluntas eiusmodi actiones prodat, quae in sui detrimentum vergunt, felicitatem su-

am impediunt, aliorumque cum internis tum externis perfectionibus obsunt? Res profecto miranda! Annon ea est omnium consensu nostrae voluntatis natura, vt vehementia quadam acta, in bonum feratur, & mala quaeuis auerfetur? Annon idem suadet, tam alte mentibus nostris infixus, immo ipsi essentiae inritus rerum nostrarum & perfectionum praefertim amor? (n) Omnibus his aliisque similibus probe consideratis vix occurrit, quod quaestioni propositae satisfaciat melius, hac responsione: Non aliunde, quam ex falsis rerum plurimarum apparentiis, deriuandas esse peruersas adeo voluntatis nostrae inclinationes; mala non pauca bonorum, bona rursus innumera malorum speciem mentiri, hisque de causis fieri solere, vt voluntas peruerso infelicique prorsus instinctu fugienda quaerat, facienda negligat, exsequatur omittenda, multaque tandem sibi quondam profutura cane peius & angue fugiat. (o)

(n) Licet testibus in re clara opus non esse videatur, audiamus tamen ea, quae Cl. BVDDVS in Phil. Pract. Cap. II. §. XXXII. hac de re disserit: *Quamprimum voluntas aut ab intellectu, aut ab imaginatione, vel ipsis etiam sensibus externis representatum percepit, non potest non illud amare atque appetere, sicut malum, quod vt malum percepit, necessario fugit & auerfatur.*

(o) Eleganter hic LACTANTIUS L. I. diu. Inst. c. I. *Quia virtutibus amritudo permista est, vitia vero voluptate condita sunt: Illa offensi hac delinere feruntur in praecepta, ac bonorum specie falsi, mala pro bonis amplectuntur. Nec contemnenda, quae ALCINOVS de doct. PLATON. Cap. XXX. p. m. 69. 70. hanc in rem disseruit: Quis in parte sui praestantissima, inquit, id quod malorum maximum est (vitiū puta) sponte vniquam eligit? Quod si quis in vitium fertur, primum quidem non vt in malum, sed velut bonum potius inclinatur, & si in malum nihilominus labitur, certe decipitur, quod hac via per minus aliquod malum ad majus aliquod adspirat bonum. Neque enim fieri potest, vt quis eo animo in mala feratur, vt haec consequatur, non spe boni alicuius, aut metu maioris mali. Notandum tamen hic est, non idem hic nobis esse bonum, quod iustum, quod rectum & honestum alias dicitur. In latissima significatione bonum hoc intelligendum est, ita, vt quidquid aliquo modo iucundum, vtile, vel alia quacunque ratione expectabile est, sub ambitu suo complectatur. Egrege hoc argumentum prosequutus est IO. de la PLACETTE, in tract. de la foi diuine L. II. cap. XX. Multo cum iudicio enim obseruauit: *Que lorsqu'on commet un peché connu & deliberé on ne le commet, que parce qu'on juge vraiment ou fausement, avec raison ou sans raison, par lumière, par caprice, par passion, ou par préjuge, qu'on juge dis je, que dans la conjoncture, ou l'on se trouve, il vaut mieux, il est meilleur, il est plus**

plus avantageux, PRAESTAT, SATIVS EST, de faire ce qu'on fait, que de ne le pas faire. Vberius haec in sequentibus declarat, addens (I) consulto se dixisse, non quod vel aequiorem, vel laude digniorem, vel honestiorem, vel gratiorem tantum, vel vtiliorem semper iudicet peccans actionem suam; sed quod PRAESTET, quod SATIVS SIT, delinquenti, peccare potius, quam non peccare. Quum enim neutrum ex illis iudiciis ab omnibus feratur peccantibus; quippe qui pro ingeniorum diuersitate, diuersa valde ferre solent iudicia: generalibus vtendum fuisse vocabulis pronum est, quibus omnia ista, & plurima alia forte, includerentur peccantium iudicia. (II) Monet auctor, illud, quod a peccante praefertur reliquis omnibus, eligiturque, non semper reuera praestare, & satius esse; sed pro meliore tantum haberi, satius ipsi videri & existimari: ita vt facile error in eius iudicio latere possit. (III) Addit, non ferri iudicia de rebus ipsis, absolute & in se spectatis; sed respectu circumstantiarum, in quibus peccans, eo quo peccat tempore, versatur. Illustrat hoc illius exemplo principis, qui sitim patiens extremam, vel integrum regnum suum cum haustu frigidae commutare non dubitabat. Obseruat (III) non iudicare peccantem de futuris actionis suae commodis, sed de praesentibus, saepe enim accidit ut bonum praesens, licet minus, futuro praefertur, licet maioris momenti fuerit. Declarat (V) nullatenus asseruisse se, post semel latum de actione iudicium eandem statim & necessario consequi, siquidem facillime fieri queat, vt orta subito alia cogitatione, mentem consiliumque mutemus; hoc tantum se voluisse indicat, quod ex omni peccato voluntario intelligatur, vltimo, quod ante actionem vitiosam latum est, iudicio, decretum fuisse; satius esse, eandem exsequi potius, quam negligere. Haec omnia experientiae admodum conformia, & cum voluntatis indole consentanea prorsus esse, quouis rerum intelligens fatebitur. Immo his obseruatis demum, recte intelligi poterit vulgatus philosophorum canon: *Nihil adpetimus, nisi sub ratione boni, & contra.* Haec enim ita sint, miretis merito quosdam, qui, quum nihil obicere possint, decantatum illud MEDEAE occinunt:

Aliudque cupido

Mens aliud suadet, video meliora proboque,

Deteriora sequor.

Quid.

Enimvero, licet parum obesse possit veritatibus adeo certis Poetae cuiusdam placitum, quum *Sext. Imp.* iudice: *Poeticis vtantur locationibus, non quae sincere philosophantur, eorum enim ad persuadendum sufficit oratio, sed quae vulgo fucum faciunt,* adu. Grammat. c. XIII. p. m. 277. Interim tamen tantum abest, vt nobis contrarium sit memoratum OVIDII essatum, vt potius recte intellectum pro nostra militet sententia. Quid quaeso clarius est, quam hunc esse verborum illorum sensum; *Dicitur equidem sana ratio, extra has circum-*

circumstantias constituta, illud potius, quam hoc agendum esse: nec ita iudicii huius sapius a me lati, obliuio me cepit, vt eius recordari amplius nequeam; quin potius idem est nunc mentem subit: Consideratis interim probeque perpensis his rerum me ambientium circumstantiis, praestat, conducit, satius est praesentibus frui sensuum oblectamentis, quam abstinere ab hac voluptate, forte non facile reditura. Non absimiles PRVDENTIO nostro fuisse videntur in explicatione lapsus Adamitici cogitationes, quod ex his colligo verbis v. 711. seqq.

Letalia prudens

*Eligit atque volens; Illud magis utile retur,
Quod, prohibente Deo, persuasit callidus anguis.*

§. VII.

AN vero voluntati tribuendum est, quod in appetitu rerum homini noxiarum, in executione actionum prauarum, deprehenditur vitium? Absit. Haec enim semper, quod partium suarum est, agit, bona, qua talia, adpetit; mala, tamquam mala, auersatur. Hinc nemo non videt, culpam omnem in actione vitiosa commissam, in eam mentis facultatem redundare, quae rerum ideas sibi format, de iisdem iudicat, hisque iudiciis suis, siue veris, siue falsis, siue apparentibus, siue solidis, voluntatem ad agendum, ad cupiendum, ad auersandum impellit. Intellectum his indicari quiuis haud difficulter intelligit, (p) cuius omnino esset, spretis rerum adparentiis, latentem sub herba anguem detegere, actionumque ex euentu potissimum, exacta satis, de earum bonitate iudicia ferre, vera bona semper tamquam obiecta electione digna proponere, mala e contrario tamquam noxia, eaque propter tamquam fugienda voluntati sistere. Cui officio suo, quantopere desit superior mentis facultas, nemini fere ignotum esse suspicamur. (q)

(p) Solius CARTESII sectatores aliam cum magistro suo sententiam defendendam sibi sumserunt, statuentes, omnes mentis actiones ad voluntatem referendas esse, intellectum autem pro facultate mere passiuam habentes, ita, vt iudicia mentis etiam voluntati tribuenda veniant, vti non obscure colligitur ex tract. *de Pass. Anim.* Part. I. art. XVII. p. m. 10. seq. Ass tantum abest, vt cum iisdem nobis pugnandum esse censeamus, vt potius nostra parum referat, vtrum quis sententiam calculo suo probauerit. Sufficit, quod & haec philosophorum familia menti nostrae facultatem de rebus iudicia ferendi concedat, eamque ab ipso adpetitu aliqua ratione distinguat. Perinde est, quo nomine eandem adpellemus, perinde etiam est, vtrum ad intel-

intellectum an vero ad voluntatem referamus. Si tamen dicendum quod res est, melius nobis animae facultates distinguere videntur, qui tres illas vulgo sic dictas mentis operationes, ideas puta, iudicia & ratiocinationes ad intellectum referunt, voluntati vero, non nisi adpetitum & auersionem, seu vt alii idem efferunt, amorem & odium relinquunt. Ceterum similibus in controuersis probe tenendum, docendi gratia tantum distingui per quandam mentis abstractionem, intellectum a voluntate. Vnica est, eaque simplicissima, mentis nostrae substantia. Haec & intelligit, & iudicat, & amat, & odit. Quare, qui alteri harum facultatum in cerebro, alteri autem in corde sedem assignant, in frustra sic discerpentes, naturam diuidi nesciam, ipsi viderint, quo modo placita temere recepta defendere velint.

(q) Eleganter aeque & solide hanc in rem cecinit quondam latinorum Satyricus, nemini secundus, IUVENALIS, Sat. X.

*Omniibus in terris, quae sunt a Gadibus usque
Auroram & Gangem, PAUCI DIGNOSCERE POSSVNT
VERA BONA, atque illis multum diuersa, remota
Erroris nebula; Quid enim ratione timemus
Aut curimus?*

Insignis enim difficultatis res est, vero consentanea semper de rerum actionum-ue bonitate ferre iudicia. Adeo modicae sunt intellectus nostri vires, tam multa e contrario in rebus & actionibus considerata vt plurimum veniunt, vt singulis considerandis, nec attentio eius sufficiat, nec tempus satis diuturnum suppetat. Nonnunquam accedit, vt de actionis cuiusdam bonitate, non nisi omnibus eius effectibus, qui per omnem vitae nostrae decursum protendantur, probe perspectis, iudicium ferri queat. Quis tanto labori parem esse se gloriari sustineat? aut quis imbecillitatis suae adeo immemor est, vt providentiam suam ne vnicae quidem diei negotiis praecuidendis sufficere, nesciat?

§. VIII.

Liberata sic hominis voluntate, intellectum vitiorum omnium parentem constituimus (r). Fateri interim cogimur, supinam humani generis in excolendo iudicio suo negligentiam, prorsus excusari non posse. Hac enim sola impediuntur innumeri, quo minus distinctam sibi boni malique cognitionem comparent, fallacemque rerum speciem cauere discant (s): Deinde largimur etiam, non suppetere maximae hominum parti, occasiones sat multas excitandis animae facultatibus idoneas, mediaeque ad vires iudicii augendas maxime necessariae: e. g. prudentem a teneris educationem, confortium probum, exempla laud-

de digna, solidamue in doctrina morali institutionem: Illud autem nec concedimus, nec facile a quoquam assertum iri credimus, quod vel diligentissima cultura adeo perfici possit intellectus humanus, ut nunquam in iudiciis de actionibus aut rebus ferendis erret, numquam voluntatem ad mala exsequenda inclinet: argumento certissimo, arctis valde limitibus naturam nostram circumscriptam esse, eosque cognitioni nostrae fines statutos, quos pro lubitu extendere, quamdiu terram incolimus, non valeamus.

(r) Vel ipse PRVDENTIVS sibi temperare non potuit, quin hanc veritatem suffragio suo confirmaret, v. 251. Hamart. ita scribens:

*Vita hominum, cui quidquid agit VESANIA ET ERROR
Suppeditant, ut bella fremant, ut fluxa voluptas
Diffluet, impuro feruescat ut igne libido:
Sorbeat ut cumulos numorum faucibus amplis,
Gurges auaritia
INDE seges scelerum, radix & sola malorum.*

(s) Inuenti sunt nostro praesertim saeculo, qui malo huic, laudabili prorsus instituto, medelam parare conati sunt, dum nouis subinde inuentis, grataque methodo, moralem doctrinam proponentes, eam plurimum gustui & ingenio ad commodare fategerunt. Taceo iam Gallos, qui fabulis ad imitationem veterum eleganter inuentis, id egerunt, inter quos *de la MOTTE, FONTAINE, FONTENELLE, &c.* laudari praesertim merentur. Taceo, qui *THEOPHRASTI* characteres ethicos non traduxit tantum, sed auxit multis modis, immo si quibusdam fides habenda, superauit, *Cl. de la BRUYERE*. Recentiores magis laudandi sunt *RICHARDI STEELII* conatus, qui nouo prorsus instituto inter Britannos *Socratem modernum* siue *Spectatorem* edidit, qui liber ob praestantiam varias in linguas translatus est. Imitari hoc in passu Anglos conati sunt Heluetii quidam, *Pistorum* quorundam sub nominibus latentes, qui, licet quoad realia in multis laudari mereantur: stilum tamen, quod concernit, rudiores sunt, quam ut extra Heluetiam sine taedio legi possint. Feliciori successu Hamburgensis ille *Patriota*, qui & ingenio, & morum humanorum cognitione non proletaria, & stilo vernaculo puriori commendandus est, idem negotium suscepisse censetur a rerum intelligentibus. Quos omnes, ut omni fructu laborum suorum frustratos esse, temere quis contenderit, ita, an omnibus, in deploranda, quoad res morales, negligentia, versantibus, soporem excussuri sint? merito dubitamus.

(t) Consulto factum, quod limitum mentis nostrae mentionem iniecerimus, eo ipso finitam eius essentiam indicaturi. Hoc nobis cum omnibus creaturis commune est, licet diuersi prorsus sint limites singulis earundem

dem individuis constitutae. Quemadmodum enim rebus corporis e. g. totalibus illis, quae caelestia dicimus, corporibus, ratione magnitudinis, alia aliaue contigit extensionis limitatio: ita substantiis simplicibus, quas spiritus animasve dicimus, ratione cognitionis termini sunt positi. Exigua sane gaudent cognoscendi facultate, illarum vermium animae, quae praeter tactum nullo ferè gaudent sensu. Altius collocanda sunt insecta, quae oculorum auriumque usum acceperunt. Sequuntur ea quae perfectiorum nomine venire solent, eo quod quinque sensuum organis instructa sunt, nempe volatilia & quadrupedia, quae inter reperiuntur nonnulla, aliquid humanae rationi analogon habentia, ut simiae, elephant, canes & equi. Tandem homo, sanctius animal, mentisque capacius altae, minus arcibus gaudet cognitionis suae limitibus, multa quippe sciens, quae a sensibus remotissima sunt. Non tamen dubium est christiano, dari & alias naturas intelligentes, se multum perfectiores, quos ab officio angelos vocat eod. S. quorum possibilitatem, ut ita loqui liceat, & ratio satis assequitur, perpendens multos adhuc restare cognitionis gradus, quibus nos destituimur, nos inquam, quorum haec conditio est, ut maxima pars eorum, quae scimus, minima sit earum rerum, quas nescimus. Patet hinc limites mentis nostrae, non esse, nisi vterioris perfectionis negationem, siue maioris cognitionis privationem, quam aliqui ex subtilioribus, metaphysici mali nomine adpellare consueverunt; obseruantes nimirum, omne malum, non esse ens posituum, vel reale quid, sed meram realitatis privationem, bonique defectum, vti ex antiqui Platoniorum sententia demonstravit LVD. DE MORAINVILLIER in *Exam. Phil. Plat. P. II. c. II. de malo Sect. 1. Prop. 2. & 3.* De cetero mentis nostrae angustos limites, nemo forte melius inspexit Cel. HVETIO, qui in tract. *de la foiblesse de l'esprit humain*, copiose hoc argumentum excussit, factumque rationis nostrae satis repressit.

§. VIII.

Haec ut melius intelligantur, distinctius euoluenda erunt. Est primo in mentibus nostris infinitarum rerum, quam purae negationis dicimus ignorantia, certissimum imperfectionis nostrae indicium. Sunt porro in iis, quae cognoscere nobis videmur, obscuritas multa, confusio ingens, defectusque alii non parui; quod satis patet, si meditemur, pauca admodum ex ideis nostris esse distinctas, adaequatas autem paucissimas. (u) Sensuum praecipue ministerio, qui menti ingeruntur conceptus (v) adeo confusi sunt, ut nullo saepe labore, in notiones distinctas, nedum adaequatas mutari possint, etsi viuide adeo mentem percellant, ut properato iudicio de earum natura decernere

nulla dubitet. Hinc mirum non est, vt toties fallatur anima, de rebus non satis sibi perspectis, de ideis, quas vix ex parte cognouit, pronuntiaudo; nec mirum tandem, si voluntas erroneis adeo iudiciis decepta, pro bono malum adpetat, pro Iunone nubem amplectatur.

(u) Primus solidiorem hanc idearum differentiam exposuit G. G. LEIBNITIVS in Act. Erud. Lipsiensibus An. 1684 p. 537. repetitque tum alibi saepius, tum etiam in Theodicea passim. CARTESIUS ideam claram & distinctam promiscue dicere solitus erat, sine accuratori terminorum definitione: multique alii post eum licet magni nominis philosophi, clarum pro distincto, distinctum pro claro ponere non dubitarunt. Vid. Cler. Log. P. I. c. IX. §. 2 3 4 pag. 46 seqq. Differentia autem, vt manifesta, sic conceptu facillima est. Clara notio est rei cuiusuis in mente nostra factum repraesentamen, quod ad eandem, ab omnibus aliis rebus, quouis tempore discernendam, sufficit e. g. Idea coloris albi. Opponitur ei idea obscura, qualis e. g. est idea quam de planetis, Iove, Marte, Saturno & Venere habent primi astronomiae tirores. Distincta notio praeter explicatam modo claritatem, requirit adhuc vt verbis etiam dicere valeamus, quibus potissimum criteriis rem nobis obuersantem ab omnibus aliis distinguamus, e. g. trianguli idea talis est, quae per numerum laterum suorum ab reliquis figuris omnibus distinguitur. Opponitur ei confusa, quales sunt omnes ideae colorum, qui quomodo ab inuicem differant, vel eloquentissimus naturae indagator coeco nato non explicauerit. Vnde simul patet eas quae clarae sunt ideae, vt coloris albi, nihilotamen minus confusas esse posse. Quam Ill. LEIBNITII observationem ad promouendam solidam rerum cognitionem vtilissimam, varii in libellis logicis secuti deprehenduntur Philosophi, vid. WOLFFII *Comm. de Method. Mathematic.* tum in *Elementis matheos* latinis tum germanis obuia.

(v) Quando sensuum ministerio menti conceptus ingeri asservi, communi loquendi formula vsus sum. Idque propterea feci, ne in famosam, de vnione corporis & animae controuersiam, descendere opus esset, quae tantis animorum motibus, occasione noui Systematis Leibnitiani agitur in Germania. Nec vlla ratione, in praesenti tractatione mutatur quicquam, siue vulgarem influxus physici, siue Cartesianam causarum occasionalium, siue Leibnitianam harmoniae praestabilitae hypothesin quisquam probauerit. Vltima praesertim in disciplina morali nihil prorsus impedit, nihil innouat, immo adeo parui vsus est, vt vel ipse CHR. WOLFFIUS in *den vernünftigen Gedanken von der Menschen Thun und Lassen*, nullam eius mentionem fecerit. Quo minus metuendum est, vt vel libertas hominum eadem tollatur, vel alia incommoda ex memorata hypothesi oriantur. Interim qui de origine idearum, elaboratum quid exactius iudicio conscriptum legere desiderat, con-

ferre

nima, de re
noit, prom
iudicis decept
ur.

G. G. LEIBNI
ne rum alibi se pi
tarum à distinc
definitione: multi
ro distincto, disti
c IX. §. 2. 3. 4. pag
illima est. Clari
quod ad eandem
hinc e. g. Idea colo
um de planetis, lo
e tirones Distincti
et verbesiam dis
nitent ab omnibus
numerum laterum
et confusa, quib
rant, vel eloquens
de simul patet en
confusas esse poss
idam rerum cogn
neur Philosophi vid
tis matheos latinis

eri afferri, communi
in famofum, de vitiis
quae tatis a minoribus
in Germania. Nec
sive vulgarem istam
sive Leibnitianam te
erit. Vltima graui
nihil innovat, nec
in den verbesiam
nullam eius mentem
omnium eadem talis
Interim qui de crisi
tum legere delectatur

QVAESTIO PHILOSOPHICE SOLVTA.

21

ferre poterit M. IO. HENR. KREVSCHNERI. V. D. M. apud Regiomontanos eloquentissimi *Disq. de origine Idearum in mente humana habita 1717. Regiom. Pruss* qui LEIBNITII sententiam ita proposuit, vt a veritatis amico vix quicquam desiderari queat.

§. X.

POruissent quidem aliae adhuc, & prima fronte saltem meliores vitiorum causae indigitari, e. g. adfectuum violentia, (x) inueterata peccandi consuetudo, (y) exempla denique & confortia prava: Verum re adentius expensa, apparebit, non necessarium fuisse, addere haec omnia, postea, quae iam in medium prolata sunt. Omnes enim haec causae, non sunt nisi riuiuli ex illo ipso vitiorum fonte, limitato nimirum hominis intellectu, profucentes. Adfectus ex confusa boni malive cognitione oriuntur, & a phantasia, quae innumeris obscurarum idearum suggestionibus officio suo deesse non solet, multum corroborantur. Consuetudo, consistit ex iteratis eiusdem actionis repetitionibus, quae singulae, non nisi ex falso mentis iudicio ortae erant. Exempla quoque omnem nocendi vim ex falsis iudiciis nostris habent, quibus ea, quae ab aliis fieri videmus, aut laudamus, aut saltem excusari posse, arbitramur. Falsa iudicia nostrae ex imperfecta cognitione rerum oriuntur: haec, ex limitatione naturae nostrae essentiali originem habent: Ergo vitia ipsa, non nisi in limitata mentis humanae essentia, fontem suum agnoscunt.

(x) Explicamus hic adfectuum, quatenus in mente considerantur, originem, non negantes interim, eos, quatenus in corpore existunt, aliis ex causis provenire. Quum autem in corpore non quaerantur sed in mente ratione praedita, actiones vitiosae, nostrum non erat corporeas adfectuum, in sanguinis temperamento & motu, inquirere causas. Interim attentionem meretur non exiguam, quod ex obscuris quibusdam, confusisque rerum subito occurrentium ideis & repente latis iudiciis, tantos in animo motus, tantas in mentibus tempestates oriri, iram e. g.

Quam neque Noricus
Deverret ensis, nec mare naufragum,
Nec saevus ignis, nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.

HORAT. Od. XVI. lib. I.

Attamen cum effectus causa sua numquam maior esse queat, necesse est, vt quod per unicam causam affectum excitantem explicari nequit, per coniunctam in-

númerarum circumstantiarum, praesentiarum, praeteritarum, futurarumque perceptionem, efficiatur; Vis enim vnita fortior. Hinc ad phantasiā pro-
 uocandum erat, i. e. ad eam mentis facultatem, quae absentium quoque rerum
 ideas, praesentes animo sistit, hisque mediantibus, recentissimo adfectus irri-
 tamento vim addit, vehementiamque conciliat. Fusius haec persequi hic o-
 pus non est. Optandum tantummodo, vt vera essent, quae de facillima affe-
 ctuum repressioe vel **CARTESIUS** in all. sup. de Pass. Animae tractatu,
 vel ipse **PRVDENTIVS** noster scripsit v. 423. Hamart.

*Nemo habitum naturae, aut inritamina peccans
 Corporis incuset: facile est fraenar rebelles
 Adfectus carnis, nimiosque retundere pulsus
 Materiae fragilis, & viscera victa domare.
 Quippe animus longe praestantior, vtpote summo
 Aethere demissus, subiectos si velit artus
 Imperio quassare graui, iussisque seueris
 Dedere; regnanti domino vis nulla resistet.*

(y) Quanta sit consuetudinis vis, illi optime intellexisse videntur, qui
 eandem alteram esse naturam dixerunt. Egregie hac de re disserit **IO. CLE-
 RICVS**, Tr. de Incrédulité Part. I. cap. I. p. 9. *Si les hommes étoient des pu-
 ves intelligences uniquement appliquées à la recherche du vrai & du faux, &
 disposées à régler leur conduite sur les verités, qu'elles auroient découvertes,
 sans que cela leur fut aucune peine; pour les retiner de leurs erreurs, & pour
 reformer leur conduite, il ne faudroit, que les convaincre des verités qu'ils igno-
 roient, en leur proposant les preuves, & leur montrer que leur vie n'y est pas
 conforme. Mais les jugemens que les hommes font, de la plupart de choses, depen-
 dent autant des habitudes qu'ils ont contractées, & dont ils n'arrêtent pas faci-
 lement les mouvemens, que des lumières de leur esprit, & de leurs raisonnemens.*

§. XI.

Nec est, vt in humani generis auctorem aliquis inuehatur, propterea,
 quod perfectiorem sibi naturam non concesserit: non impia tan-
 tum; sed ratione carens esset haec querela. Perfecta vtique est homi-
 nis essentia, vtpote, quae nulla re destituitur, quae ad hominem consti-
 tuendum requirebatur. Deinde, si nihilominus misera adeo cuiquam
 videatur praesens conditio sua, vt ampliores concessos non esse in crea-
 tione intellectus limites, doleat: is sciat oportet, essentias vti omnium
 rerum, sic suam quoque immutabilem esse, tantumque abesse, vt idem
 ipse amplioribus ornari potuerit intellectus donis, quam quibus actu
 gaudet, vt potius alia producenda fuisset, loco sui, perfectior aliquanto
 natura. Placuit autem Deo homines creare nos, non angelos, aliasue
 prae-

praestantiores essentias terrae incolas concedere. Nec sapientiae aut bonitati eius id contrarium videri debet, quum imperfectiora multo nobis videamus entium genera, quae tamen, partim ob propriam, partim ob resultantem inde totius vniuersi perfectionem, auctore suo indignae, nullatenus censeri debent. (z)

(z) Egregia prorsus sunt Cl. BV DDEI verba in Theol. Dogm. Lib. II. c. 2. p. 501. §. 17. *Quando res creatae bonae dicuntur, ita hoc intelligendum, quod quaelibet in suo genere fuerit perfecta, seu ita comparata, ut fini, ad quem condita erat, accurate responderet, nullumque etiam vitium, nulla labes in ea deprehenderetur. Licet itaque quaedam res creatae perfectiones quasdam habeant, quibus aliae desituntur, ideo tamen hae neutquam imperfectae censeri debent, quaelibet enim eas perfectiones habet, quae ei conueniunt. Sunt itaque plantae in suo genere perfectae, licet perfectionibus animalium non gaudeant: & animalia bruta perfecta sunt, licet perfectionibus hominum desituantur. Addi potest: Et homines perfecti sunt, licet angelorum perfectiori cognitionis gradu, & inde profecta sanctitate non gaudeant. Idem l. c. p. 888. maiores homini perfectiones concedi non potuisse, docet his verbis: *Haud perfectiorie obseruandum, etsi bonitas Dei infinita sit, non tamen inde sequi, quod in rebus quoque creatis infinito modo apparere debeat; hoc enim si esset, nulla res creata Deo ipso inferior foret; quod absolum esse, quilibet intelligit. Tandem post pauca subiungit: Quare si Deus non ita condidisset hominem, prout eum condidit, quiduis potius, quam hominem condidisset. Eodem collimant verba auctoris cuiusdam galli: *Il s'ensuivroit même de là une absurdité palpable, c'est que les Créatures de Dieu, devoient avoir autant de perfection, que lui; c'est à dire des perfections infinies, ce qui est impossible, parce que sans cela, on diroit toujours, que Dieu leur a pu donner des degrez infinis de perfections, qu'il ne leur a pas donnez, & par consequent, que sa bonté ne paroît en-eux que bornée, par des effets limitez. Ainsi il faudroit, que Dieu fût autant de Dieux, que de Creatures, ce qui est contradictoire. Azmen tandem claudat D. THOMAS P. I. quaest. 48. art. 2. Perfectio, inquit, vniuersi requirit inaequalitatem esse in rebus, ut omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem entius gradus bonitatis, ut aliquid ita sit bonum, quod a bono desicere possit. Quae etiam gradus in ipso esse reperiuntur: quaedam enim sunt, quae suum esse amittere non possunt, ut incorruptibilia. Sicut ergo perfectio vniuersi requirit, ut non tantum sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia; ita perfectio vniuersi requirit, ut sint, quae a bonitate desicere possint.***

§. XII.

Absoluimus sic B. C. D. nostram de fonte vitiorum tractationem, a posteriori siue methodo analytica deductam. Haec praeparatio-

tionis loco esse poterit ad rem omnem penitus inspiciendam, iis, qui a priori eandem cognoscere desiderant. Commendari hoc facturis meretur, non tantum LEIBNITII Theodicea, verum recentior praeprimis Cl. BVLFINGERI tractatus, qui de origine non moralis tantum, sed & physici mali egit, immo alteram quoque de permissione vtriusque quaestionem soluit, obiectionibusque, quae frequentes in hoc negotio esse solent, ex arte satisfecit. Hunc igitur, si quis attentae lectione & relectione dignari velit, experietur, non facile meliorem solidioremue BAELIO aliusue religionis aduersariis occurrendi methodum excogitatam esse hactenus. Quod si contrarium alicui visum fuerit, eum suo abundare sensu lubentissime patimur, experturi interrim, vter nostrum in retundendis hostium machinationibus feliciorum collocaturus sit operam.

TANTVM.

COROLLARIA.

- I. Spinozismo fauet eorum sententia, qui praeter hunc, nullum prorsus alium a Deo mundum produci potuisse, asserunt.
- II. Qui vniuersum hoc, ex omnibus possibilibus, optimum esse negat, in bonitatem Dei infinitam iniurius est.
- III. Harmonia praestabilita hypothesis est, vulgari, quam influxus physici vocant, & Cartesiana, quae causarum occasionalium dicitur, si non probabilior, attamen aequae probabilis.
- III. Systema harmoniae praestabilitae recte intellectum, libertati hominis non officit; sed maxime fauet.
- V. Voluntas hominis numquam, sine praecua intellectus determinatione, agit.
- VI. Haec demum vera libertas est, qua, quidquid rationes maximi ponderis suadent, exsequimur.
- VII. Bene Liuius: Mentem peccare, non corpus: & vnde consilium abfuerit, culpam abesse.

